

TANYAI ISKOLA A SZOLNOK KÖRNYÉKI ALCSISZIGETEN

ALMÁSI BRIGITTA¹

ABSTRACT

In the vicinity of Szolnok, the Minister of Religion and Public Education Klebesberg Kuno issued a law on the establishment and maintenance of folk high schools serving the interests of the agricultural population in 1926.

There were many obstacles to setting up a school on the island, but it helped the lives of children in the area greatly, they did not have to travel tens of kilometers to the city to receive an education. Alcsisziget is still one of the important cultural sites of the city of Szolnok, with its unique natural endowments. The school established in the wilderness in the 1920s was one of the schools established in the Great Plain, which in the memory of the people has survived to this day only as a corner school.

KEYWORDS

Rural school, Klebelsberg Kuno, farm world, folk education

BEVEZETŐ

Jelen kutatás bemutatja a Szolnok környéki alcsiszigeti tanyai iskola megalakulást, majd későbbi megszűntését mutatja be. A város környéki pusztán az iskola felállítása számos akadályba ütközött, a tanyai gyermekek oktatása sem volt egyszerű. Ősszel és télen az időjárás viszontagságainak voltak kitéve a tanulók, nagymértékű hiányzásokkal is számolni kellett.

A tanulmányban egy rövid szakirodalmi áttekintéssel szemléltetjük a kutatási témát, majd bemutatjuk Jász-Nagykun-Szolnok vármegye oktatási helyzetképét a 19-20. században. Kutatásunkban bemutatjuk az Alcsiszigetet és az iskola létesítésének főbb mozzanatait és akadályait. Látni fogjuk, hogy a lakosság összetartó erejét az intézmény megalakulásáért. A tanyai iskolák kutatása azért is lényeges, mert olyan emlékeket, kulturális értékeket hordoznak magukban, amelyek eltűnőben vannak.

A levéltári források vagy esetleg még narratívák alapján lehet megeleveníteni az egykoron létező pusztai iskolákat, amelyek nem csak az oktatás, hanem a vallásgyakorlás, kultúra és művelődés helyszínei is voltak. Jelen dolgozat nem foglalkozik külön a tanyai tanítóval, ugyanakkor a tanítók sorsa sem volt könnyű, hiszen több szempontból, már csak a tanya nehéz megközelíthetősége is nehezítő tényező volt. A tanyai tanító volt a lámpás, a mindent tudó. Fontos és egyben eleinte nehéz feladatuk volt a szülőkkel bizalmat kialakítani. Lényeges szerepük volt abban, hogy megértessék a tanyai lakossággal a tanulás fontosságát.

¹ Almási Brigitta PhD hallgató, Eszterházy Károly Egyetem, Neveléstudományi Doktori Iskola.

A KUTATÁS MÓDSZEREI

A kutatáshoz Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára Szolnok város képviselőtestületi üléseinek a témához kapcsolódó jegyzőkönyveit, a Vallás és Közoktatásügyi Miniszter 1938-ban kiadott Rendeletét és határozatokat használtam fel.

A tanulmány a pedagógiai kutatás módszerével analitikus deduktív módszer alapján mutatja be a vizsgálni kívánt területet. Jelen tanulmányban a dokumentumelemzés módszerével tártam fel a Szolnok környéki pusztá népoktatását.

A kutatási téma rövid szakirodalmi áttekintése

A kutatás szakirodalmi forrásait képezik azok a témához illeszkedő szakirodalmak, amelyek elsősorban a térség sajátosságait mutatják be. Ezek közül Bene Lajos 1935-ben megjelent tanulmányában *Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye népoktatása*. A téma további szakirodalmi háttérét képezi *Adatok Szolnok Megye Történetéből I.(1980) és II. (1989)* két kötetes tanulmány kötetek, amelyek Jász-Nagykun-Szolnok megye településeinek összegző leírását tartalmazzák. Kovács Gyuláné dr., Békési István (2019): *Történelmi séta az Alcsi-Holt Tisza mentén* címmel megjelent munkájuk az egész Alcsi térség bemutatására törekedett, amely nem kimondottan neveléstörténeti tárgyú.

Vaskó László (1980) A köznevelésügy fejlődése a tiszántúli tankerületben: 1944-1950 címmel megjelent munkájában a térség oktatásügyének nehézségeit mutatja be. *Szolnok könyve: fejezetek a város történetéből (2010)* szintén bemutatja az Alcsi-szigetet. A téma további szakirodalmi háttérét adja Lázár Barnabás 1977-ben *A tanyai iskolás gyermekekért* című munkájában a jász-nagykun-szolnok megyei tanyai iskolák megszűnéséről és internátusok megjelenéséről írt. Könyvében áttekinti a Szolnok megye tanyai iskoláztatás tendenciáit, a diákok számának alakulását és az 1950-es évek gazdasági változásainak hatásait, amelyek a pusztai iskolák életére is hatással voltak.

Lakatos Vince 1979-ben megjelent *Mécsvilágnál* című könyvében. Olyan író tollából ismerhetjük meg a korabeli viszonyokat, aki maga is tanyasi diákként ült iskolapadba. Koncz Sándor kutatásai is fontos alapul szolgálnak a témakör ismeretéhez. Munkái közül kiemeljük a *150 éves a külterületi iskoláztatás Hódmezővásárhelyen (2005)*. Tanulmányában a tanyai iskolaépületek első száz évének vázlatait jeleníti meg. *Tanyai iskolák Hódmezővásárhelyen 1919-1949 között* 2006-ban megjelent kutatásában tematikus szempontsorok alapján veszi sorra a tanyai iskoláztatást, mint az iskolaállítást, tankötelezettség, tanév, osztályok száma.

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye népoktatásának áttekintése

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye három közigazgatási egységből alakult meg 1876-ban. Az 1867-es kiegyezést követően a gazdasági fejlődést jelentősen akadályozta a társadalom alacsony iskolázottsági színvonala. A kiegyezés idején a nők 25, a férfiak 41%-a tudott írni és olvasni. A polgárosodáshoz viszont elengedhetetlen volt az iskoláztatás színvonalának növelése. Az iskolaügy fejlesztését két törvény határozta meg, az 1868-ban báró Eötvös József által kiadott 1868:38. népiskolai és az a középfokú intézményekre irányuló 1883: 30. törvénycikk. A népiskolai törvény életbe lépésével a népiskolákat az állam felügyelte, tanfelügyelői szervezetet hozott létre, tanítóképzőket állított fel. A népiskolákban csak

szakképzett tanító taníthatott, meghatározta a kötelező tantárgyakat. A tankötelesek anyanyelvükön részesülhettek az oktatásban.²

A továbbiakban meghatározta a népiskolák felállításának körét, ezen belül a hitfelekezetek, magánosok és társulatok és községek által felállított tanintézeteket. A népoktatási törvény 47 §-a kimondja, hogy a tanyán élő lakosok tanköteles gyermekeinek oktatását:

„A tanyai lakosok gyermekei oktatásáról azon községek kötelesek gondoskodni, melyekhez a tanyák tartoznak; és pedig:

a) vagy tanyai iskolák állítása által;

*b) vagy oly határokon, hol a tanyáknak egymástól távolsága miatt tanyai állandó iskolák a czélnek meg nem felelnének, járó-keelő (ambulans) tanítók alkalmazása által”³*A törvény kitért a tanítandó tantárgyakra, mind a felekezeti, az elemi és felsőbb népiskolák számára.

A hitfelekezetek és a községi népoktatási tanintézetek elemi és felsőbb népiskoláiban a következőképpen alakultak a tantárgyak megoszlása. Az intézményekben azonos tantárgyak a következők voltak:

„a) hit- és erkölcsstan;

b) olvasás és írás;

c) fejbeli és jegyekkel való számolás, és a hazai mértékek ismerete;

d) nyelvtan;

e) természettan és természetrajz elemei, figyelemmel az életmódra és vidékre, melyhez a gyermekek nagyobb részének szülői tartoznak.

f) hazai földleírás és történet;

g) gyakorlati útmutatások a mezői gazdaság és különösen a kertészet köréből;

h) a polgári jogok és kötelességek rövid ismertetése;

i) ének;

k) testgyakorlat, tekintettel a katonai gyakorlatra;”⁴

Az 1867-ben megkötött kiegyezés hatására Ausztria és Magyarország kapcsolata új alapokra helyeződött, a két ország önálló lett, külön kormánnyal és parlamenttel működött közös uralkodóval, aki elismerte az 1848-as törvényeket. Megalakult a felelős magyar minisztérium, melynek élén Andrássy Gyula gróf állt. Összegezve elmondható, hogy a kiegyezés lehetőséget teremtett a magyarországi polgári fejlődésre, lehetőség nyílt a hazai iskolaügy modernizálására. Eötvös József (1813-1871) 1868-ban kiadott népoktatási törvénye egy elméleti és gyakorlati tapasztalatokra épülő szellemi munka, melyben hangot ad állambölcseleti, társadalomfilozófiai, művelődéseméleti nézeteinek.⁵

A törvény szabályozta a tanítás kötelezettségét és szabadságát. A szellemileg sérült gyermekek kivételével minden tanköteles gyermeknek kötelezővé tették az oktatást. Amennyiben a szülő vagy a gyám akadályozza a gyermek iskolába járását, az pénzbüntetést, súlyosabb esetben külön gyám elrendelését vonta maga után. A 19. században a vármegyében az oktatásügy kedvezőbben alakult, mint az ország többi területén. Az 1876/77-es tanévben 17 községi, 5 gimnázium, nőneveldek, 143 felekezeti iskola működött. A tanítók száma a

² Zádorné, 1996. 85-86.

³ 1868. évi törvénycikk a népiskolai közoktatás tárgyában

Letöltés helye, ideje:

<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=86800038.TV&targetdate=&printTitle=1868.+%C3%A9vi+XXXVIII.+t%C3%B6rv%C3%A9nycikk&referer=1000ev> 2020. 08. 18.

⁴ Uo.

⁵ Kelemen, 2019. 7.

https://folyoiratok.oh.gov.hu/sites/default/files/journals/upsz_2019_5_6_online.pdf 2020. 08. 18.

megyében 249 volt, és 41 200 tankötelest számolhatunk. Több településen azonban, különösen a pusztákon nem volt megoldott az oktatás. Ezzel ellenben a vármegye iskolahálózata elmaradt az átlagtól, melyek fejlesztése a községi előljáróságok, testületek, vezetők feladati köré tartozott. Az új iskolaépületek felállítását, tanítói álláshelyek kialakítását és bérezésüket a pénzhiány miatt nem tudták megoldani.⁶

A két világháború között a 19. században kialakult magyar iskolaügy fejlesztésére került sor. Az oktatásügyet a Vallás-és Közoktatásügyi Minisztérium irányította, élén Klebelsberg Kunoval és Hóman Bálinttal. Bár mind a két kultúrpolitikus műveltsége eltérő volt, viszont mind a ketten a korszak egyik fontos feladatának a népiskoláztatás fejlesztését tartották.⁷ 1924-ben az elemi népiskola fejlesztése érdekében már határozott lépéseket tettek, amely jól megmutatkozott a Nemzetnevelésben is, ahol egyre inkább erősebb lett a nyolcosztályos népiskola gondolata, miután a hatosztályos elemi iskolai oktatás kevésnek bizonyult. A reformtól nem csak a műveltség színvonalának emelését várták, hanem a tanítók társadalmi megbecsültségét is.⁸

Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében Klebelsberg Kuno 1926:7. tc megjelenése után 122 állami és 26 községi iskola látta el az oktatási feladatokat. A felekezeti intézmények közül 38 református, 80 római katolikus és 8 izraelita és 2 evangélista iskolát találhatunk. Az uradalmakban pedig 11 intézmény volt ekkor.⁹

Az Alcsisziget

A Holt-Tisza úgymond az elő Tisza mellett található Szolnok egyik legjelentősebb vízfelülete.¹⁰ Az Alcsi-sziget Szolnok külterületéhez tartozik, amely sajátos történelmi múlttal rendelkezik. A szigetet a tatárjárás előtti időszakban a Csák nemzetség irányította. Az 1550-es adóösszeíráskor ismét feltűnik a sziget Acsi néven. A városrész egy régebben létezett falura nevére is utal. A külterület puszta elnevezése a tanyák elhagyásával alakult ki.¹¹ Az Alcsipuszta a Tisza és a Zagyva által határolt területeken található. Az alábbi térkép az 1700-as évekből származik, amely a folyószabályozás előtt állapotot szemlélteti:

⁶ Zádorné, 1996. 91.

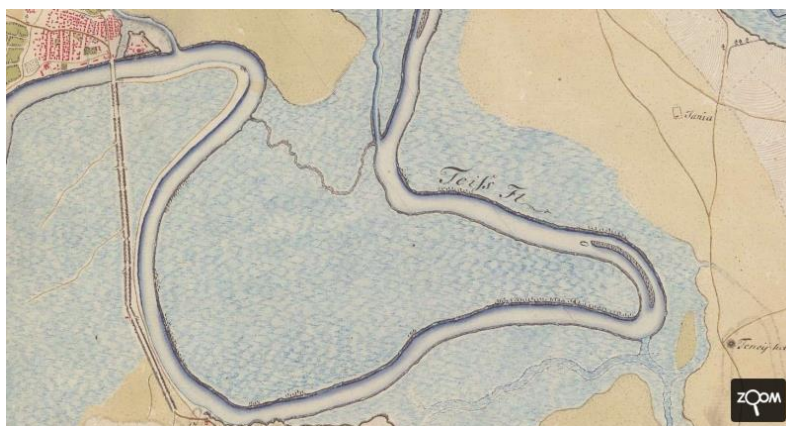
⁷ Romsics, 2010. 114.

⁸ Joó, 2006.10.

⁹ Császár, 1990. 70-72. 74-75.

¹⁰ Petrás, Virágné, 2014. 6.

¹¹ Vincze, 1986. 352.

1. ábra: Alcsisziget a folyószabályozás előtt¹²

Az Alcsisziget jelentősen összefügg Szolnok város fejlődésével. A polgárosodás fontos állomása volt a vasút, mely a 19. század közepén terjedt el. Az 1876. évi közigazgatási szervezés folyamán Szolnok lett Jász-Nagykun-Szolnok vármegye székhelye. Mivel Szolnok ezzel jelentős vasúti csomópont lett, gazdasági szempontból is fontos szerepet játszott.¹³ Az Alcsisziget a külterületi lakosok száma az 1910-es statisztika alapján 630 fő volt. Az alábbi táblázat szemlélteti Szolnok külterületi lakosainak számát. 1949-ig külterületeken élők száma nőtt, 1960-as demográfiai adat alapján 2698 fő élt Szolnok külterületén.¹⁴

1 táblázat: A Szolnok környéki külterületi lakosok száma 1910-ben.¹⁵

Külterület	Lakosságszám
Alcsisziget	630
Csöbörér	97
Kisszanda	60
Ószanda	368
Szandai szőlők	775
Ugari tanyák	1597
Újszanda	283

A két világháború között iskolát is létrehozott a területen, és megalakult az Alcsiszigeti Halászat Társulás. A II. világháború során a szigeten élők saját maguk által készített bunkerekben vészték át a szőnyegbombázásokat. A szocialista időkben a terület gazdasági fellendülést mutatott: létrejött az Alcsiszigeti, későbbi nevén Héki Állami Gazdaság. Érdekességképpen Európában elsőként helyezték itt üzembe az első körforgó öntözőgépet. Az 1980-as években tovább erősödött a gazdaság. Az Alcsisziget napjainkban is kiemelkedő szerepet játszik az itt élő emberek közösségi életében.¹⁶

¹²Letöltéshelye: https://mnl.gov.hu/mnl/jnszml/hirek/160_eves_az_alcsisziget_avagy_mi_koti_ossze_komaromot_es_alcsiszigetet 2020. 08. 01.

¹³ Rétvári, Somogyi, 1993. 165.

¹⁴ Szabó, Szabó, 1989. 256.

¹⁵ Szabó, Szabó, 1989. 256.

¹⁶Letöltés helye:

http://www.kotivizig.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=1716:koenyv-alcsisziget-multjarol&catid=1:jeles-esemenyek&Itemid=74 2020. 08. 01.

Az iskola létesítésének első lépései

Almásy Sándor főispán¹⁷ szerepe az iskola felállításában

Szolnok és környékének első iskoláiról szóló adatok a 15. századból ismertek. Eötvös József 1868-ban kiadott törvényének hatására Szolnokon az 1878/1879. tanévben tizenkilenc képesített tanító mellett egy segédtanító tanított. A tankötelesek száma ekkor 1948 volt. 1932-ben Szolnokon tizánhat elemi iskolában kilencven tanító tanított. Ekkorra már 3704 főre emelkedett a tankötelesek száma.¹⁸

Az Alcsiszigeten élő gyermekek-akárcsak minden olyan tanuló, aki külterületen élnehezen közelítették meg a szolnoki kertvárosi elemi népiskolát. Az 1929. május 29-i levélben Szolnok Város Közigazgatási Bizottsága első körben felhívta a város tanácsának figyelmét az iskola létrehozására, ahol rámutattak a tanulás fontosságára is, hiszen a lakosság közül található alig vagy egyáltalán írni-olvasni nem tudó szülőket is: „...kövessen el minden lehetőséget, hogy itt ténylegesen iskola létesüljön. A magunk részéről a legnagyobb támogatást kilátásba helyezzük, mert örvendetes eseménynek kell tekinteni, ha az alig olvasni, írni tudó szülő gyermeke részére iskolát épít...”.¹⁹ A kérésre a válasz nem volt túlságosan biztató a jövőre nézve, ugyanis az 1929-ben megtartott szeptember 30-i rendes közgyűlés határozatában foglaltak szerint teljes mértékben elzárkózott az iskola felállításától, amelyre egyrészt anyagi okokra, másrészt pedig a tanulók kevés létszámára hivatkozott.²⁰

Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye főispánja, Almásy Sándor Szolnok város Mérnöki Hivatalát utasította annak a térképnek az elkészítésére, amely az alcsiszigeti 6-11 korú gyermekek által lakott területek találhatóak és a miniszter vár. A térkép 1930. március 21-re elkészült és ez alapján a Vallás-és Közoktatásügyi Miniszter Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyéhez címezte.

Dr. Flandorfer miniszteri tanácsos levele Szolnok város képviselő – testület részére 1930-ban benyújtott kérelmében hangsúlyozza az Alcsi-szigeten az iskola felállítását. A miniszter levele rámutatott, hogy a 40 főt meghaladó tanulói létszám indokoltá teszi az iskola létrehozását. A gyermekek a nagy távolságok miatt nem tudják megközelíteni a belterületi iskolát. Az intézménytől a legközelebbi ház is 3 km-es távolságra van. A miniszter levele egy korábbi kérelem elutasítását is hangsúlyozta, miszerint elfogadhatatlan az a ténymegállapítás, amely alapján azért nem állítanak fel a külterületen iskolát, mert azt a tanulók létszáma nem indokolta: „Palla Sándor és társai²¹ kérvénye tárgyában mult évi szeptember hó 30-án hozott 13 407 számú képviselőtestületi véghatározat indoklása tehát abban a részében, hogy a körzetben lakó tanulók csekély száma az iskola sürgős szükségét nem indokolná, téves és elfogadhatatlan.”²²

Dr. Flandorfer Pál miniszteri tanácsos levelében arra is kitért, hogy a közeljövőben tanulók létszámának növekedésére lehet számítani és az intézmény felállítását két éven belül el kell rendezni. Állami iskola alapításáról beszélünk, így mivel nem felekezeti lesz az intézmény

¹⁷ Almási Sándor főispán (Jászberény 1874.11.10.-Pomáz, 1958.10.24. Jogász, földbirtokos és politikus. Egyetemi tanulmányait követően Pest vármegye, szolgabírója és főszolgabírója. Később vármegyei főjegyző. 1921-ben kinevezték Nyugat-Magyarország kerületi kormánybiztosává. 1922-ben Szolnok, 1927-től pedig Bihar vármegye főispánja volt. Forrás: Magyar Életrajzi Lexikon.

Letöltés helye: <https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC00003/00210.htm> 2020. 08. 01.

¹⁸ Almási, 2020.33.

¹⁹ MNL JNSZML. V. 474. 3610./1934.

²⁰ MNL JNSZML. V. 474. 3610./1934.

²¹ Palla Sándor alcsiszigeti lakos volt.

²² M. Kir. Vallás és Közoktatásügyi Miniszter. Szám: 860/40/345/1930- VIII. a.ü. o. Szolnok alcsiszigeti tanköteleseinek iskoláztatása

nem lehetett számítani építési államsegélyre. Ennek érdekében Szolnok városnak minél előbb gondoskodnia kellett az Alcsi-sziget népesebb nyugati részén iskola felállítására megfelelő telek álljon rendelkezésre, továbbá 1931-re rendelkezzen a város annyi pénzüsszeggel, hogy abból fel lehessen építeni az intézményt. Ebben az esetben a miniszter támogatásával módjában áll a várost segíteni. Almásy Sándor főispán Szolnok város polgármestert felszólította, hogy az iskola számára legyen meg a megfelelő telek és az építkezés fedezésére is álljon rendelkezésre megfelelő pénzüsszeg. A miniszteri rendeletre az a válasz jött, hogy a város anyagi feltételei szűkösek, így nem tudják az iskolát felállítani.²³ Láthatjuk, hogy mennyi akadályba ütközött az Alcsi-szigeti iskola megalakulása.

Az iskola megalakulása

Az alcsiszigeti tanköteles gyermekek iskoláztatásának előmozdításában, Ratkai Istvánné üdülője volt az első lépés. Ő volt az a lakos, aki az egy szoba, konyhás pincével rendelkező épületet felajánlotta iskola céljára. Ez a szerződés, amely Ratkai Istvánné és Szolnok Városi Tanács között jött létre az új iskola felépüléséig tartott, 1-2 évig.²⁴

Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye királyi tanfelügyelője 1938 november 2-án értesítette Szolnok Város Tekintetes Polgármesteri Hivatalát arról, hogy a megalakult vándor-iskola tanítója ifj. Mezei István szolnoki lakos okleveles állás nélküli tanító lett. Tanítói oklevelét 1932-ben szerezte meg.²⁵

Kolláth Mihály és a többi Alcsi-szigeti lakos nevében 1938. 11. 30-án kelt. levelében háláját fejezte ki a Vallás-és Közoktatásügyi Miniszterhez és további kérést indítványoztak a vándor-iskola bővítésére, ugyanis a gyermekek a kis szűk termekben alig férnek el. A levél a következőképpen hangzik:

„Nagyméltóságú Miniszter Úr.

Mi szolnok- alcsiszigeti lakosok köszönetet kell mondanunk Nagyméltóságú Miniszter Úrnak azért, hogy kegyes volt itt egy vándor iskolát fel állítani. Itt Szolnok alcsiszigeten 50-et meghaladó tanuló gyermek van. Naponta 12 km-t kelet megteni, hogy Szolnokra mehesenek iskolába. Sokszor esős, szeles, hófúvásos időben és kénytelenek voltak iskolába menni kicsiny gyermekeink. Ilyen rossz időben sokszor át fáztak és súlyos betegségbe estek.

Amikor a vándoriskola felállításáért mi idevalósi szülők Nagyméltóságú Miniszter Úrnak köszönetet mondunk, ugyanakkor nem halaszthatjuk el, hogy dr. Hertelendi Jenő Méltóságos Úrról meg ne emlékezzünk, aki szintén nagyon-nagyon a szívén viselte a mi sorsunkat. Most egy nagy kéréssel fordulunk Nagyméltóságú Miniszter Úrhoz. Mint méltóztatik tudni, ezen a külhatáron 50-net meghaladó gyermek jár az itteni vándoriskolába. ez az iskola egy kicsi tanyasi szobában van elhelyezve, ahova még 20 gyermek is csak nehezen fér el. Nagyon kérjük Nagyméltóságú Miniszter Urat, hogy ide a vándoriskola helyet egy rendes iskolát fel építtetni kegyeskedjék, mert itteni kicsiny gyermekeinknek nagyon szükséges.

Mi tudjuk, hogy Nagyméltóságú Miniszter Úr kérésünket meg fogja halgatni és ezért a legalázotásban kérjük Nagyméltóságodat, hogy az iskolát a lehető leghamarább meg építtetni szíveskedjék. Mi szolnok alcsiszigeti lakosok bízunk abban, hogy Nagyméltóságú Miniszter Úr, ezt a kérésünket meghalgtja s várjuk és reménkedünk Nagyméltóságú Miniszter Úr magas döntésében.

Szolnok- Alcsisziget, 1938. XI. 30.

²³ MNL JNSZML. V. 474. 3610./1934.

²⁴ MNL JNSZML. V. 474. 3610./1934.

²⁵ Vallás-és Közoktatásügyi Miniszter 1938. VI. ü.o.sz. 66 743. sz. rendelete

Mélytisztelői

Kolláth Mihály

*és a többi alcsiszigeti lakosok „*²⁶

Az új iskolák kialakítása és a megszűnésük

A fentebb idézet levélre 1939. január 31-én a vármegye királyi tanfelügyelőjétől azt a választ kapták, hogy Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye vándoriskolái, érintve a Szolnok-alcsiszigeti iskolát is, átalakításon esnek át. (Kovács Gyuláné dr., Békési 2019. 29.)

Jegyzőkönyv készült arról a bérbeadásról, miszerint Csák János és neje bérbe adják a városnak az alcsiszigeti tanyájukat iskolai oktatás céljából 1941. szeptember 1-1942. június 30-ig.

A tanya havi bérleti díj 25 pengő volt, amely tipikusan tanyai iskola képét festi egy padlós szoba, cementkőből kirakott konyha helyiségekből álló épület volt. Az elemi oktatáson kívül leventeképzést is folytattak a tanyán.²⁷ Dr. Szabó Ferenc, Szolnok város polgármestere özv. Enyedi Andrásné²⁸ két szobás, alcsiszigeti lakását kiutalta további vándor tanyai iskola működtetésére, évente 300 pengőért. (Kovács Gyuláné dr., Békési 2019. 29.)

Vándor tanyai iskola működésére bérbe adott ingatlanról újabb jegyzőkönyv számol be az 1943-1944-es tanévre szólóan. Az ingatlant Simon Ferencné adta bérbe 40 pengőért, amely egy szoba, konyha helyiségekből állt. Az ingatlanhoz egy nagyobb méretű istállóból. A jegyzőkönyvben az is szerepel, hogy az épület sokkal nagyobbak bizonyul a többi vándor-tanyai iskolánál.²⁹

Az Alcsiszigeten az 1960-1970-es években két iskola és óvoda is működött. Ezekben az időkben az alcsiszőlői/ alcsiszigeti iskola tanára Lévay Károly volt. Ebbe a négy osztályos tanyai iskolába az Alcsisziget É-Ny-i részéről jártak be a gyermekek. A tanulói létszám alakulását a 4. táblázatban követhetjük nyomon.

4. táblázat: Az alcsiszigeti iskola tanulóinak száma 1938-as tanévről és 1963- 1966 között³⁰

Iskolai év	Tanulói létszám
1938	44 fő
1938 -általános továbbképző tanulók száma	7 fő
1963-1964	13
1964-1965	18
1965- 1966	14

²⁶ Kovács Gyuláné dr, Békési, 2019. 28.

²⁷ MNL. JNSZML jgyk. A vándoriskola részére helyiségbérleti szerződés az 1941-1942-es tanévre Készült Szolnokon, 1941. augusztus 28. napján a polgármesteri hivatalban. Tárgy: Alcsiszigeti vándoriskola helyiségének bérlete.

²⁸ Az alcsiszigeti tanyát Ratkai Istvánné vásárolta meg, de ez nem változtatott azon a tényen, hogy az ingatlanban tanyai gyermekeket oktassanak. (Kovács Gyuláné dr., Békési 2019. 29.)

²⁹ MNL. JNSZML jgyk. A vándoriskola részére helyiségbérleti szerződés az 1941-1942-es tanévre Készült Szolnokon, 1943. évi október hó 15. napján a polgármesteri hivatalban. Tárgy: Az Alcsi-szigeten működő vándoriskola céljaira helyiség biztosítása.

³⁰ Kovács Gyuláné dr., Békési 2019. 43.

Az adatokból láthatjuk, hogy a tanulói létszámok csökkenést mutattak, ugyanakkor a Megyei Tanács VB Művelődési osztálya mégis csak az iskola fenntartására törekedett. Buday Péter a Művelődési osztály vezetője azzal indokolta az intézmény további fenntartását, a tankötelesek elszállítása más iskolai körzetbe nem lenne megoldható. Hiába harcoltak az iskola fennmaradásáért, 1968-ban a Szolnok Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága előbb szüneteltette az oktatást 1968 január 1-től, majd pedig 1968. május 13-án kelt. levelében az iskola megszűnéséről olvashatunk, ahol a külterületek felszámolására és elnéptelenedésre, valamint gazdasági érdekekre hivatkoznak az iskola bezárásával kapcsolatban. Részlet az általános iskola megszüntetésének előterjesztéséről: „*Tisztelt Megyei Tanács! Az általános iskolák körzetesítése valamint a külterületek felszámolása és a közlekedési viszonyok fokozatos javulása folytán természetes folyamat, hogy egyes- főképpen egy tanerős- külterületi általános iskolák elnéptelenednek megszüntetésük gazdasági okokból indokolt...*”³¹

A másik tanyai iskola Alcsiszigeten 1974-ben szűnt meg, amely a Héki Állami Gazdaság külterületének központjában működött, melynek tanítója Molnár Lajos volt. Az iskola megszüntetésének indoka itt is a gyermekek számának csökkenése volt.³²

ÖSSZEGZÉS

Az Alcsisziget történetében láthattuk, hogy a tanyán élő gyermekek elemi oktatásának elindításához szükség volt a közösség összetartó erejére. A tanyai közösség erejének köszönhetően, kiváltképp az alcsi -szigeti vándoriskola felállításában, majd bővítésében a lakók összefogásának köszönhetően működtek ezen területen az intézmények tanyai területek körzetesítéséig.

A tanulmány adalékul szolgál egy kevésbé kutatott téma megismeréséhez. Az Alcsisziget ma is Szolnok egyik jelentős külterülete, ahol egyre inkább a tanyai turizmust virágoztatják fel. A téma kutatását ezzel még nem zártuk le. Szolnok külterületén a Besenyszögi úton valamint Eresztőhalmon hasonlóképpen történt a tanyai gyermekek oktatása. A kutatás többi részében ezeket az iskolákat kutatjuk fel és tárjuk fel történetüket.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALMAK

- [1] Cseh Géza (1988): *Szandaszőlős. In: Adatok Szolnok Megye történetéből II.* 181-190. ISBN 963 7244 00, ISBN 978 963 276 179 4
- [2] Joó Adrienn (2006): *Az elemi népoktatás és tanítóképzés reformja.* In: *Iskolakultúra.*9.sz.10. ISSN 1215- 5233
- [3] Koncz Sándor (2006): *Tanyai iskolák Hódmezővásárhelyen*
Letöltés helye, ideje: <http://mek.oszk.hu/06200/06245/html/index.htm> 2020.08.15.
- [4] Koncz Sándor (2005): *150 éves a külterületi iskoláztatás Hódmezővásárhelyen.*
Letöltés helye, ideje: <http://mek.oszk.hu/06200/06245/html/index.htm> . 2020.08.15.
- [5] Kovács Gyuláné dr., Békési István (2019): *Történelmi séta az Alcsi-Holt Tisza mentén.*
Szolnok. 6-8. 26-30. 40-50. ISBN 978-615-81137-0-0
- [6] Lakatos Vincze (1979): *Mécsvilágnál.* Tankövkiaadó Vállalat. Budapest. ISBN: 963-17-3963-5
- [7] Pornói Imre (1995): *Az 1920-as évek népoktatása és a nyolcosztályos népiskola Magyarországon.* In: *Magyar Pedagógia.* 316- 318. ISSN 0025- 0260

³¹ MNL JNSZML. Szolnok Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága. Előterjesztés általános iskola megszüntetésére. Szolnok, 1968. május 13.

³² Kovács Gyuláné dr., Békési 2019. 43.

- [8] Pukánszky Béla- Németh András (1997): *Neveléstörténet*. ISBN 9631877183
- [9] Romsics Ignác (2010): *Magyarország története a 20. században*. Osiris. 114.
- [10] Sáska Géza (2006): *Az oktatási ideológiák változékonyságáról: a 19 és a 20. századi liberális oktatáspolitikák*. In: Új Pedagógiai Szemle. 56. évf. 10.sz. 50. ISSN: 1788-2400
- [11] Szabó Attila (2000): *A falusi népiskolák kiépítése*. In: Új Pedagógiai Szemle. 78-82. ISSN 1788-2400
- [12] Szabó István, Szabó László: *Szolnok*. In: Adatok Szolnok megye történetéből. 1989.256. ISBN 963 01 1899 8
- [13] T. Kiss Tamás (1998). *Állami művelődéspolitikai az 1920-as években*. Budapest: Mikszáth Kiadó. 64. ISSN 963-9126-02-0
- [14] Vaskó László (1980): *A köznevelésügy fejlődése a tiszántúli tankerületben: 1944-1950*. 475-477. ISBN 9634711014
- [15] Zádorné Zsoldos Mária (1996): *Iskolaiügy Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyében (1876–1900)* Jászkunság, 1996, XLII. évfolyam, 3-4. szám, 128-136. o. ISSN: 1219- 5049

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

- [1] MNL JNSZML Kgy. jkv. 2/1890.
- [2] MNL JNSZML Kgy. jkv. 147/1890.
- [3] MNL JNSZML Kgy. jkv. 435/1892.
- [4] MNL JNSZML Kgy. jkv. 2/1890.
- [5] MNL JNSZML Kgy. jkv. 286/1894.
- [6] MNL JNSZML Kgy. jkv. 286/1894.
- [7] MNL. JNSZML jgyk. A vándoriskola részére helyiségbérleti szerződés az 1941-1942-es tanévre. Készült Szolnokon, 1941. augusztus 28. napján a polgármesteri hivatalban. Tárgy: Alcsiszigeti vándoriskola helyiségének bérlete.
- [8] MNL. JNSZML jgyk. A vándoriskola részére helyiségbérleti szerződés az 1941-1942-es tanévre. Készült Szolnokon, 1943. évi október hó 15. napján a polgármesteri hivatalban. Tárgy: Az Alcsi-szigeten működő vándoriskola céljaira helyiség biztosítása.
- [9] MNL JNSZML. Szolnok Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága. Előterjesztés általános iskola megszüntetésére. Szolnok, 1968. május 13. MNL JNSZML. V. 474. 3610./1934.
- [10] MNL JNSZML. V. 474. 3610./1934.

TÖRVÉNYEK, RENDELETEK

- [1] Vallás-és Közoktatásügyi Miniszter 1938. VI. ü.o.sz. 66 743. sz. rendelete
- [2] 1868. évi XVIII. törvénycikk a népiskolai közoktatás tárgyában.
<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=86800038.TV&targetdate=&printTitle=1868.+%C3%A9vi+XXXVIII.+t%C3%B6rv%C3%A9nycikk&referer=1000ev2020>. 08. 18.
- [3] 1926. évi VII. törvénycikk A mezőgazdasági népesség érdekeit szolgáló népiskolák létesítéséről és fenntartásáról <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=7667> 2020. 08. 18.

KÉP FORRÁSA:

Letöltéshelye:https://mnl.gov.hu/mnl/jnszml/hirek/160_eves_az_alcsisziget_avagy_mi_koti_ossze_komaromot_es_alcsiszigetet_2020. 08. 01.

TÁBLÁZATOK FORRÁSA:

1. TÁBLÁZAT: Szabó István, Szabó László: *Szolnok*. In: Adatok Szolnok megye történetéből. 1989.256. ISBN 963 01 1899 8

2. TÁBLÁZAT: Kovács Gyuláné dr., Békési István (2019): *Történelmi séta az Alcsi-Holt Tisza mentén*. Szolnok. 6-8. 26-30. 40-50. ISBN 978-615-81137-0-0